

genija

HUMORESKE

HERSNIK

 e-knjiga.si

Genija d.o.o.
1000 Ljubljana, Litijska cesta 12/a
Telefon: 051 415 616
Splet: www.genija.com
E-pošta: info@genija.com

Janko Kersnik
Humoreske

Za založbo: Blanka Jarni
Računalniška postavitvev: Dubravko Gecan

©Genija, d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-7(0.034.2)

KERSNIK, Janko, 1852-1897
Humoreske [Elektronski vir] / Janko Kersnik. - El. knjiga. -
Ljubljana : Genija, 2012

Način dostopa (URL): www.e-knjiga.si

ISBN 978-961-280-063-5 (ePub)
ISBN 978-961-280-064-2 (mobi)
261494528

Janko Kersnik

Humoreske

2012

Vsebina

Nova železnica.....	7
Dva adjunkta	18
Milka	30
Dohtar Konec in njegov konj	31
Kolesarjeva snubitev	40

Tudi za brezplačne knjige veljajo avtorske pravice.

Vsa besedila na portalu e-knjiga.si so objavljena z dovoljenjem avtorjev, oz. lastnikov avtorskih pravic.* Pridobljena dovoljenja veljajo izključno za objavo in distribucijo na portalu e-knjiga.si. Ni dovoljen prenos e-knjig, besedil ali slikovnega materiala na druge spletne naslove, reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba v kakršnemkoli obsegu ali postopku.

Za osebno uporabo naše e-knjige lahko uporabljate neomejeno. Namesto nepooblaščenega razmnoževanja datotek vas prosimo, da vsako novo kopijo prenesete ali delite neposredno s našega portala. Na ta način boste prispevali k nadaljnjemu razvoju spletne knjižnice e-knjiga.si.

**za besedila, ki so v javni lasti dovoljenja za objavo niso potrebna. Javna last je oznaka za vsak izdelek, za katerega nihče ne uveljavlja lastniških pravic. Še vedno veljajo pravice za grafično podobo in računalniško postavitev knjig objavljenih na portalu e-knjiga.si*

Nova železnica

Bolj žalostnega in bolj dolgočasnega gnezda ni kmalu, kakor je slovensko-nemški tržič Srobotišče. Če je resnica, da je svet kje z deskami zaplankan, tam doli je gotovo. Sicer ni v hribih, pa na ravnem tudi ne. Obdajajo ga dolgočasni griči in holmi, obraščeni s preklastim fižolom in rumeno koruzo, v ozadju pa jih krožijo nizki bukovi in gabrovi gozdi. Tudi cesta, katera se vije med tem gričevjem proti trgu in dalje proti deželni meji, vidi se, da je niso gradili Rimljani. Železno cesto imajo sicer že davno; saj so že od nekdanj volili svojega poslanca v deželni zbor le pod tem pogojem, da jim izvojuje železno cesto. In njih prošnje in nade niso bile zastonj. Dobili so jo pred nekoliko leti, toda nič kaj niso zadovoljni z njo: ker je še vedno le na papirju. Njenega zdelovanja pričakujejo kakor Judje novega Mesije, kakor otroci sv. Miklavža. Kadar o železnici govore, razvnamejo se in ožive v družbi staremu lovcu enako, kadar se o čudnih lovskih dogodkih in pripetljajih – laže.

A kakor ima vsaka stvar dve strani, ali kakor Ribničan pravi: »Anu je – anu naj« – tako ima tudi ta železnica svoje pristaše in svoje nasprotnike, ki časih prav trdo tičijo vkup; a zadnji so vendar v silni manjšini, zato pa tembolj zviti in zavratni. Toda o tem pozneje.

Eno posebnost ima trg Srobotišče, ki tiči sicer v tem, da nekaj nima: namreč uradov. Razen županstva, fare in pošte ni nobenega javnega urada v dokaj velikem trgu in črke »c. kr.« stoje poleg dvoglavega orla edino še nad zalogo tobaka, s katero je združena tudi loterija. Vsi uradi so nastanjeni v dobro uro oddaljenem velikanskem gradu nekega kneza, ki bi sicer moral zidovje podreti. Zato je tudi število gospode silo majhno in drugi tržani, skoro vsi kmetje, dasi se »purgarji« imenujejo – gledajo jo malo postrani ter zaradi tega nazivajo »jaro gospodo«.

Da se pa seznanimo z njo, oziroma najprej z moškimi zastopniki iste, treba nam je na večer stopiti v Repencljevo gostilno, najjemenitnejšo v trgu. Tam v kamrci se je že od nekdanj zbiral cvet srobotiške inteligence. Redno, ko se je zmračilo, prihropel je gospod ranocelnik Repa, starikast, zamazan mož z veliko pipo porcelanko, na kateri se je svetil patron vseh lečnikov, slavnoznani Eskulap. Sicer je pa imel gospod Repa v desnem žepu svoje dolge suknje noč in dan veliko knjigo, staro farmakologijo, katero je oblastno, a obenem vestno pri vsakem bolniku vlekel na dan.

Z matematično natančnostjo je prihajal deset minut za gospodom ranocelnikom drug imeniten mož, sosed prejšnjega, gospod Kožuh. Strojarski je; v mladih letih je potoval v »fremd« in si pri tem pridobil nekoliko meščanskega vedenja in obnašanja, obenem pa tudi malo privadil pijači. Bil je Repencljev najboljši gost.

Malo za njim nastopi gospod poštar. Šepast je nekoliko, kakor večina njegovih konj, sicer pa vesel mož in izvrsten pevec. S politiko se rad in mnogo peča in je celo naročen na »Weltblatt«, česar se pa o drugi gospodi, razen župana, katerega pa še nismo predstavili, ne more trditi. Ker upamo, da gospod poštar teh vrstic

ne bode dobil nikoli pred oči, smemo tudi njegovo ime povedati. Piše se namreč za Navratila. Znan je posebno zaradi velike sreče pri taroku, zato ni čudno, da preden je utegnil odložiti pokrivalo, že meša karte.

Toda deliti ne sme, kajti četrtega najimenoitnejšega gospoda še manjka, in ta je gospod župan Srp. Imovit trgovec je to in tudi brez županovega dostojanstva najimenoitnejša, odločevalna oseba v trgu. To je pa tudi vedel, in način, kako je, k Repenclju prišedši, pozdravljal že navzočne ter potem sedel počasi na gorenji konec mize, polagoma povprašujoč, kako se godi drugim – vse to je kazalo, da mož – čuti in ve, da je v kaj višjega poklican. Da ga bode čitatelj popolnoma poznal, bodi mu še povedano, da je bil župan Srp oženjen in je imel lepo sedemnajstletno hčerko, edinega dediča svoji imovini. In še ene lastnosti ne smemo zamolčati! Srp je sovražil od vseh božjih bitij samo eno stvar, o kateri se sicer pravi, da je najzvestejša in najprijaznejša človeku, namreč – psa. Ni bil v stanju prijazno pogledati pasje živali, naj se imenuje »tiger« ali »sultan«, bodisi koder ali prepeličar; nobeden ni našel milosti pred njegovim očesom. O vzrokih tega sovraštva so ljudje mnogo ugibali; najbolj pa je bila razširjena vest, da je znana coprnica, kratkorokava Špela z Gole Rti, prerokovala Srupu, da ga bode enkrat ugriznil stekel pes. Gospod župan ni o tem nikdar govoril, a v zadnjih časih je bil že razburjen, če se je v njegovi navzočnosti govorilo o psih. Umevno je torej, da so imeli v Srobotišču strog in velik pasji davek in vsled tega malo »sultanov«, »šekov« in »fidelnov« v trgu sploh pa menda nobenega »nepotrebnega« psa, kakor je nazival gospod župan one, ki spadajo pod pojem »luksus«.

Gospodje prično svoj tarok. Kjer pa štirje igrajo karte, gotovo ne manjka petega, kateri jim »komari«, in ta posel opravlja že več

let v občo zadovoljnost gospod učitelj Blažek. Blažek ima ženo že v grobu, majhno plačo in ne sedmero, ampak sedem otrok, samih deklet. Ne kadi, ne igra, pije pa rad. Da vedno toži in vzdihuje, kdo mu bode to v zlo štel; da govori vzorno slovenščino, kakršna je v šolskih berilih, in da piše v slovenske liste dolge članke o izboljšanju učiteljskih plač, kdo mu bode to zameril? –

Taki so torej naši najimenitnejši tržani in taka je njih zabava pri Repenclju. Motiti se ne dajo. Vsak večer je podoben drugemu, le v soboto napravijo izjemo. Kar v tednu priigrajo oziroma zai-grajo, to v soboto skupno zapijo. Ves teden spravljajo dobiček ter ga devajo v krasno majolko, katero so podarili gospodu županu, ko je praznoval svojo šestdesetletnico, v soboto pa se izpremeni v Repencljevo kapljico, v rujnega bizeljanca. Takrat bajе gospod Blažek najbolj vestno komari in klepetava fajmoštrova kuharica je pripovedovala, da je neko soboto domov grede zgrešil svoja vrata in prišel k nji trkat. Tega seveda opravlјivi ženski ne bode-mo verjeli.

»Ultimo!« zakričal je nocoj gospod poštar Navratil ter zado-voljno iztegnil šepasto svojo nogo proti gospodu Blažku, kar se odpro vrata in vstopita dva mlada, tuja gospoda. Ker tujci v na-šem trgu niso bili posebno gosto sejani, vzbudil je prihod ome-njenih gospodov občno pozornost. Poštar in učitelj sta z jasno radovednostjo ogledovala prišleca, ranocelnik Repa se je za pol komolca odmaknil od spodnjega ogla mize in obrnil svoje pipe sprednjo plat proti tujcema, češ da bosta spoznala, kdo da sem, in strojar Kožuh je postavil svoj kozarec za pol pedi bliže svoji rjavi desnici. Edino župan je ošabno vlekel ob svoji pipi ter se samo en pot ozrl proti tujcema, češ take ljudi lahko vsak dan vidimo.

Mize ni bilo druge v kamrici, torej prišlecema ne kaže nič dru-gega ko prisesti k igralcem.

»Oprostite, gospodje,« de starejši od prišlecev ter se vljudno pokloni, »dovolite, da prisedeva k vam; jaz sem inženir Pajek in tu je moj asistent gospod Muha.

»Prosimo, le sedite! Malo prostora bodeta imela, pa za nocoj bode že šlo,« de župan, poštar pa skrbno tišči svoje karte, kajti doigrali še niso njegovega gotovega ultima.

»O, ne samo za nocoj, gospodje,« zavrne urno inženir, »druge gostilne baje ni, kakor nama je povedal voznik, in ker bodeva ostala tu najmanj dva meseca, bode te že morali imeti potrpljenje z nama. Poslana sva namreč sem, da pregledava teren, kjer bode tekla nova železnica ...«

»Ah – ah – ah, nova železnica!«

Šestospetu enako zadoneli so ti »ah« po kamrici, kajti šesti, krčmar Repencelj, bil je ravnokar nastopil ter tudi odprl usta.

Poštar je pozabil kart ter jih položil na mizo, nasprotnik njegov, strojar Kožuh, pa je porabil priliko ter jel mešati; tako je bil oni ob dobro igro, in ko se je tega zavedel, ni se mogel niti kregati, kajti že so važni in razburjeni »pro« in »contra« glede železnice letali sem ter tja. Župan in ranocelnik na eni strani, učitelj pokorno in indiferentno v sredi in z njim vred strojar, kateri je imel svoje petice že na suhem ter se ni brigal za mogočno konkurenco; na drugi strani, v hudi opoziciji, pa krčmar Repencelj, kateremu je sedaj naglo priskočil poštar Navratil. Oba sta se bala, da zaradi železnice izgubita znaten zaslužek. Pošta ne bo več drdrala tri do štiri ure daleč; peš jo bo lahko prinesel z bližnjega kolodvora; in kolodvor ne bo mogel biti poleg Repenceljeve krčme, ne, ampak zunaj trga bo – vrag si ga vedi kje – in kdo drug bo tam stregel potnim ljudem!

»Gospodje, umirite se!« posegel je inženir Pajek v živi razgovor. »Vsem se lahko ustreže. Treba le pametno trasirati. Če prva proga ni prava, tedaj jo pa sedaj popravimo. To se lahko zgodi!«

Vsem je bilo ustrezno, a vsi so takoj izprevideli, kako važna oseba sedi med njimi. Župan je bil prvi, ki je dal dušek temu čutu, ter dejal: »Gospod inženir, tu v krčmi je ena sama soba prazna. Morda ostane tu vaš gospod asistent. Vi pa bodite moj gost! Ves čas, ako hočete!«

Pajak se je vljudno branil, zlasti ko je Repencelj z divjim pogledom na župana trdil, da lahko še dve, tri sobe izprazni za gospoda inženirja; a Srp je bil trdovraten, in Pajak, mlad, eleganten in lep mož, končno privoli, da se nastani pri županu.

Razgovor potem ni mogel prav teči in Srp je to porabil, da je opozoril inženirja, da bo zanj najbolje, ogledati si pripravljene mu prostore – poslal je bil že prej domov potrebno naročilo – in odšla sta; kmalu za njima pa Kožuh in ranocelnik.

»Ti bodo nekaj skuhali!« godrnjal je poštar.

»Hm, hm!« menil je učitelj.

»Bodo, bodo!« pritrldil je Repencelj.

»Pa nas ne bodo!«

»Hm, hm!«

»Ne bodo nas!«

»Opreznim nam je biti!« končal je poštar in razšli so se.

II

Položaj v Srobotišču se je za onega večera nekoliko skisal; postal je celo akuten. Inženir Pajak je meril s svojim asistentom po ves dan zunaj po polju in po dolinah ter se zvečer vračal v gostoljubno hišo svojega prijatelja in protektorja, župana Srpa. Hudobni jeziki, in teh je bilo tudi v Srobotišču mnogo, trdili so, da še bolj nego prijetno stanovanje, izvrstna postrežba, dobra kapljica

in kolikor je še tega telesnega komforta – še bolj in mnogo silneje je vlekla mladega, lepega moža – ljubezen v županovo hišo, ljubezen do nežne sedemnajstletne Mare, Srpove hčerke.

In nekaj resnice je moralo biti v tem; kajti tudi oče župan je silo ljubeznivo gledal, ako so šli v nedeljo ali v praznik on s soprogo, pred njim pa inženir Pajek in Mara na sprehod, in kar je bilo najbolj čudno, k Repenciju je malokrat zahajal, rajši se je bavil doma z mladimi ljudmi. Samo ranocelnika Repo je vabil tja in poštar, krčmar in celo Kožuh so postajali razdraženi, razburjeni, zlobni in opravljeni. Učitelj je pa navadno molčal. Tako je bil položaj v istini resen.

Akuten pa je bil, ko so se koli, katere je postavljali inženir Pajek po nameravani progi, bližali Srobotišču. Krčmar je zvedel, da bo postaja in kolodvor tam zunaj nekje blizu Srpovega skladišča in prav v obližju sovražnega mu konkurenta, krčmarja Poklecina. Poštar Navratil pa je izvohal, da se bo tam ustanovila pošta in se zedinila z brzozavom. To je bilo dovolj! O taroku ni bilo ni duha ni sluha in Repencijeva družba – kolikor je še od nekdanjih zedinjenih magnatov ostalo, sedela je na večer skupaj kakor tolpa skrivnih zarotnikov, ki dela najmanj z dinamitom in petardami.

»Temu treba konca!« zarohnel je nekega poznega večera šepavi poštar ter udaril ob mizo.

»Da, konca je treba!« pritrtil je srdito krčmar.

A nobeden ni vedel pravega sveta.

Le učitelj Blažek, ki je od onega dne, odkar je ponehal tarok, igral boljšo vlogo pri Repenciju nego ono podrejenega »komarja«, nasmejal se je skrivnostno in prav po lisičje.

»Ka-aj – Blažek – vi veste, vi bi morda –?« vprašal je naglo poštar.

»Morebiti!«

»Le povejte! Le brzo! Zastonj ne bo!« hitel je krčmar in tekel po liter vina.

Nato so stisnili vsi trije glave vkup in učitelj je onima razodel svojo misel.

»Izvrstno, izvrstno, izborno!« klical je Repencelj.

»A – vi, ste li znani toliko s Pajkom?« vprašal je Navratil malo skeptično.

»Sem! A to je moja skrb!«

»Če pojde pogodu, na vedro vina ne bom gledal!« zatrdil je krčmar.

»Prosto vožnjo boste imeli na pošti!« hitel je Navratil.

»Dobro, gospoda, toda molčimo!«

Štirinajst dni pozneje je bil županov god. Praznoval se je druga leta s streljanjem, z godbo in dobro večerjo pri Repenclju, za letos pa nihče ni prav vedel, kako bo; prej za to najbolj vneti Srpovi prijatelji se niso nič kaj brigali za to slavnost.

Kakih deset dni prej pa je učitelj Blažek kar tako slučajno srečal inženirja Pajka pred trgovom, ko je tam postavljaj svoje z belimi deskami nasajene drogove. Razgovarjala sta se dokaj in naposled obrne Blažek besedo na bližnjo slavnost o priliki županovega godu. Pajek je postal takoj pozoren.

»Saj boste tudi vi županu kaj podarili?« vpraša učitelj.

»Je li to običajno?«

»Seveda! Zlasti, ker tam stanujete!«

»Pa kaj – vraga – to je najbolj sitno, pravo izbrati.«

»Oj, jaz vem, kaj bi možu najbolj ugajalo. Pa take stvari morajo biti tajne!«

»Kaj pa, kaj?« silil je inženir, ki je bil vesel, da prejme dober svet. Vedel je pa tudi, da je učitelj mnogo občeval z županom in da torej lahko ve kaj o njegovih skrivnih željah.

»Prepustite meni to stvar. Preskrbim vam pravo darilce. O pravem času, na godov dan vam ga izročim,« meni učitelj.

»Dobro, dobro! Vaš trud tudi ne bo zastonj!«

»Kakih deset do dvajset goldinarjev bo veljalo!«

»Ah, če tudi! Da bo le pravo!« –

Županov god je bil tu. Na predvečer je prišla sicer godba iz srednjega trga in godla pred Srpovim stanovanjem, a streljanja letos ni bilo, vesele družbe pri Repenclju tudi ne, in to je toliko vplivalo na župana, da je bil jako slabe volje, odkar je izlezl iz postelje.

Pa nekaj ga je tolažilo. Zdelo se mu je, da hoče inženir Pajek govoriti ta dan odločilno besedo glede Mare, in to mu je bilo jako po volji. Mladi mož je imel dobro službo, Mara ga je ljubila – imetja je imel on, Srp, tudi dovolj in v Srobotišču vendar ni bilo pravega moža za njo.

Istega dne okoli desete ure je stopil inženir Pajek v učiteljevo stanovanje.

»Imate li pripravljeno?«

»Imam,« de je ta zadovoljno ter pokaže na mladega, v kotu pri peči ležečega psička, pravcatega mopsa, »To je že mnogoletna, tajna želja županova, dobiti pravega mopsa nepokvarjenega plemena. In to je. Z nadloške graščine sem ga dobil – dvajset forintov velja, a veselje županovo bo več vredno.« –

Inženir je bil praznično opravljen in tudi lice njegovo je kazalo nekov slovesen izraz. Plačal je učitelja, zahvalil se je kratko – misli njegove so bile drugod – vzl je psa pod pazduho in odšel k županu, čigar hiša je bila kakih sto korakov oddaljena.

Srp ga je pričakoval v svoji sobi poleg prodajalnice.

»Oj, dobro jutro, dobro jutro – tudi vi, hvala lepa, hvala lepa, uverjen sem!« hitel je župan, ne da bi bolj natanko ogledal

obiskovalca, in pomikal je nekaj stolov pred mizo ter vabil inženirja, da sede.

Ta je bil nekako omoten.

»Dovolite, da vam izrekam, kako srečnega bi me lahko storili!«

»Oh, zakaj ne, hm, hm, zakaj ne?« hitel je Srp, dasi sam v zadregi; slutil je, da oni namerava snubiti njegovo hčer – a kakor mu je bilo to po volji, slučaj je bil vendar nov.

»Vaša hči ...!«

»Da, da – moja hči ...« pritrди župan in popravlja namizni prt, ne da bi dvignil oči.

»Pa ... prej ... preden govorim o tem, dovolite da vam čestitam k današnjemu dnevu ...«

»Hvala, hvala!«

»In v znamenje mojega brezmejnega spoštovanja sprejmite to majhno darilce!«

Rekši, dvigne inženir svoj klobuk od desne pod pazduhe ter pomoli z levico mladega, grdoglednega, krmežljavega mopsa pred gospodarja.

Učinek je bil grozen.

Srp je planil s stola, prevrnil tega vznav, lovil se z rokama po zraku, in to, kar je prihajalo iz njegovih ust, bilo je podobno ponočnemu rjoventju leva v puščavi. Zagrabil je debel vatel, ki je slo-nel v kotu ob mizi, ter zamahnil proti psičku, katerega je inženir izpustil strahoma na tla. Pasje cviljenje in krik gospodarjev privabil je v sobo osebje iz prodajalnice in ženo in Maro, ki sta že težko pričakovali, kako se zvrši pogovor med očetom in prihodnjim zetom. Vse je strmelo ob prizoru, ki se jim je kazal.

Srp je prišel prvi do besede; – pa kaj – beseda! – ne zvok, krik, tuljenje je bilo zopet to.

»Ven, ven, ti nesrečni nesramnež, ti ... lump ... ti ...«

Inženir je bil že zunaj, sam ni vedel kako, a pozneje se mu je dozdevalo, da ga je bil domači hlapec Marka porinil pred vrata. Za njim pa je pricvilil obenem nesrečni mops, gnan od nevidne sile, ki se je skrila takoj za zatresčenimi vrati.

III

Epilog je kratek.

Inženir Pajek in asistent Muha sta se preselila še istega dne v eno uro oddaljen knezov grad, kjer so bili uradi vsega okraja, in še isti teden so stali drogovi z belimi deskami, ki si kazali pot prihodnji železnici, po sosednji dolini pod knežjim gradom. Srobotiščani so izgubili železnico; šepavi poštar s šepavimi konji še vedno vozi po slabi cesti svoj starikavi voz, krčmar Repencelj pa je še vedno prvi krčmar v trgu. Taroka ni več in tudi Srp je odložil županstvo; učitelj Blažek pa je zaslužil obljubljeno vedro vina in preselil se drugam poučevat nadepolno mladino. Navratil ga je brezplačno vozil. Mara je še samica, inženir Pajek meri drugod železnice, a tam doli je še vedno ne gradijo – niti proti Srobotišču niti pod knežjim gradom.

A letos je neizprosna Nemesis zadela tudi hudodelnike. Trgovec Srp je izmoledoval brzozavno postajo na pošti, in ker je poštar Navratil prestar, da bi se učil te novotarije, oddati bo moral pošto in brzozjav drugemu ali pa drago plačevati – lepo telegrafistko. Na koncu trga pa se je ustanovil nov, podjeten krčmar in Repencljevi dnevi so štet.

Tako se na svetu vsaka hudobija poplača.

Dva adjunkta

Vsak ve, kako živimo po naših majhnih mestih in trgih, kjer poleg domačih meščanov in tržanov, poleg stolnega župnika, odvetnika in notarja menjavajo skoro vsako leto drugi odlični in neodlični zastopniki uradniške hierarhije odgovorne ali neodgovorne svoje službe in kjer niti dacar ali mitničar ob vhodni cesti ne prebije vseh dvanajst mesecev na svojem mestu. Kar je priraščenega, to ostaja; drugo pa je v vednem teku in te menjave v osebju so najmanj tako važne tržanom kakor županova volitev ali pa izpremembe štirih letnih časov. V prvem tednu, v prvih štirinajstih dneh poznajo vsakega; vedo, ima li penez ali dolgove; znajo, kolikokrat si preobleče srajco na teden ali celo – po navadi ali dostojanstvu – na mesec; ugibljejo že, ako je novi prišlec samskega stanu, kdaj in kje se bo ženil, dasi natanko vedo, kje ima svojo staro, zapuščeno ljubico; prerokujejo – ako je novinec oženjen – kako se bo vedla njegova soproga, katera še, Bog zna kje – perilo in posodo za selitev v zaboje spravlja; vedo celo, po koliko mesa se bo v tej novi rodbini na teden kupovalo in zauživalo, in eventualno, koliko se ga bo plačevalo, koliko pa na upanje jemalo. Najtajnejše stvari niso več tajne, življenje vsakega leži v nekoliko dneh kakor odprta knjiga pred občinstvom. Za onega pa, ki odhaja, ne menijo se mnogo; dva rečeta morda: »Škoda zanj!« a vsi

drugi gotovo: »Bog ga nesi!« In tako se suče svet povsod enako in povsod že stoletja in stoletja; vsaj misliti si ne moremo drugače.

A kdor pride, vsak najde nekaj sorodnega, vsak se udomači kakor »vinska trta«, po izrazu pesnikovem:

Umni se privadi vsakega sveta,
in veseli najde veseljake,
bodi sto milj daleč, bodi si doma.

Vse to velja o trgu Osredku, katerega nam iz gole pisateljske diskretnosti ni smeti imenovati s pravim imenom, o katerem pa vendar lahko povemo, da leži nekje v tesni naši domovini in da ima vse vrline, a zaeno tudi vse slabosti, kolikor jih more imeti slovensko-kranjski trg.

Tukaj se je torej godilo, da sta lepega poletnega opoldne sedela dva gospoda na prostornem gostilniškem vrtu »Pri Majarončku«, kakor se je nazivala krčma, ter zauživala svoje mesečno naročeno kosilo. V nedeljo je bilo, in če bi že nova, elegantna oprava obeh gospodov ne bila pričala tega, nedvojbeno bi bilo to vendar sedaj, ko je točajka po govedini postavila pred gosta še krožnik z dvema kosoma lepe obistne pečenke in skodelico sveže solate. To je bilo samo v svetek tako!

»Marijanica, meni četrtnko cvička,« velel je starejši izmed gospodov, »danes je nedelja! Zakaj bi si človek v nedeljo ne privoščil vinske kapljice?«

»Meni pa – še eno!« oglasil se je drugi, mlajši, in pomolil prazno steklenico točajki. »Prav pravite, gospod adjunkt, v nedeljo si tudi jaz rad kaj priložim.«

Vtem je bil starejši segel po pečenki, preobrnil oba kosa ter lepšega položil na svoj krožnik, ostalega pa porinil tovarišu.

Iz navedenega je častiti čitatelj že gotovo uganil, da je bil starejši gospod imenitnejši nego mlajši, ker je boljše kose izbiral, in da si je on samo v nedeljo privoščil četrtno vina; da pa o mlajšem ne bo mislil, da je vsak dan pri obedu izpil pol litra, treba povedati, da je to storil samo v nedeljo in praznik, ob delavnikih pa je bil zadovoljen s četrtno.

Vendar to ravnanje ni bilo v pravem razmerju z dohodki in z dostojanstvom obeh gospodov, in da se bo vse prav umelo, predstavimo takoj oba gosta čitatelju.

Starejši, katerega je bil tovariš prej nazval »adjunktom«, bil je res adjunkt, sicer sodni adjunkt Zgaga, ki je v Osredku opravljal težavno in odgovorno službo kazenskega sodnika, ali kakor so kmetje dejali, »političnega dohtarja«. Mož ni bil več mlad, a velik, suh ter je nosil naočnike nad dolgim, malo krivim nosom in gosto, svetlo rjavo brado, katero je venomer z desnico delil in gladil na desno in levo. Ako je bil v družbi današnjega svojega tovariša, in to je bilo skoro redno, ni se dal nazivati od drugih kar tako »adjunktom«, nego je vedno popravljaj nazivatelja: »sodni, prosim, sodni adjunkt«, kajti tovariš njegov je bil tudi adjunkt, samo – »davčni«. Ta gospod – davčni adjunkt Oreh pa je bil popolnoma nasprotstvo onega sodnega adjunkta: mnogo mlajši, majhne, gibčne postave, okroglega, nežnega lica z majhnimi, temnimi brkicami pod nosom. Tudi v značajih si nista bila slična; ali omenjamo naj samo ene strani, katero je iz prizora pri obedu že vsak lahko sam uganil. Sodni adjunkt je bil skop, tovariš njegov pa nič manj kakor to. O prvem so po vsem trgu govorili, da nosi dve tretjini svoje plače in še več v ljubljansko hranilnico, drugi pa je s svojo, prav za polovico manjšo plačo še enkrat tako dobro živel nego oni, toda prihranil ni – niti vinarja.

A kakor povsod, tako tudi tu! Tadva v marsičem tako nasprotna si moža sta se izvrstno razumela in ljudje so govorili, da sta iskrena prijatelja.

»Kaj bomo večerjali, Marijanica?« vprašal je sodni adjunkt po končanem obedu, vrteč zobotrebnik med prsti.

»Zrezek, bržolo – oh, srno imamo danes, srno!«

Zvečer gospoda nista bila stalno naročena, plačevati je bilo posebej in sproti, torej tudi dražja jed.

»Oh, srno, srno! Pojdite, pojdite, gotovo jo imate že tri tedne v polivki!«

»Ne, gospod adjunkt!«

»Sodni – adjunkt, Marijanica!« omenil je s srepim pogledom Zgaga.

»Prav sveža je, gospod sodni adjunkt!«

»Ali imate kaj drugega – za večerjo?«

»Ledvice, jetra ...«

»To ni nič, nič ...«

»Klobase, suhe klobase ...«

»Seveda! Vse leto stare! Beži, beži!«

»Vampe ...«

»Oj, teh sem že sit!«

»Malo sira?«

»Črvivega – kajne?«

»Potem pa ne vem več!« deje Marijanica ter se šegavo namuzne.

»Morda imate kaj mrzlega – fižola?« nasmehuje se Oreh.

»To bi bilo nekaj,« pritrди Zgaga; »z jesihom in oljem.«

»Nimamo!«

»Prekleta krčma! Še jesti ne dobi človek za svoj, za drag denar!« zarohni sodni adjunkt.

»Kaj pa krompir? Krompirja skuhajte!« sili Oreh.

»To se lahko zgodi!« pritrди Marijanica.

»Izvrstno! Izvrstno!« deje Zgaga, naglašujoč in zategujoč drugi zlog te besede. »Skuhajte mi deset krompirjev – nič manj – pa lepi, veliki morajo biti.«

»Kakor buče!« nasmeje se deklica.

»No, no, lej jo, sedaj se bo še posmehovala? Torej krompirja, da veš, Marijanica!«

»I vi, gospod Oreh?«

»Oh, jaz bom pa srno jedel!« smeje se davčni adjunkt.

»Le kvarite si želodec!«

»Ni me skrb!«

Oreh si je pri tem vil svojo cigareto ter čakal, da ga tovariš tudi pobara za eno, kar se je redno zgodilo.

Tako so tekli dnevi tema možema. Žal besede ni bilo nikdar med njima, dobrosrčnost in radodarnost mlajšega se je že dolgo oklepala skoposti starejšega kakor mehko apno trdega kamna.

A današnja nedelja je imela biti usodepolna temu prijateljskemu razmerju!

Krasen popoldan, žgolenje ščinkavcev po košatih kostanjih na gostilniškem vrtu, nekaj voz, napolnjenih z znanci, ki so drdrali po cesti mimo vrta, namenjenih v bližnjo večjo vas na nedeljski izlet, vse to je vzbudilo v gospodu Zgagi nenavadno misel.

»Gospod Oreh, peljiva se kam!« dejal je hipno in vlekel z desnico brado na desno in levo – v levici pa skrbno tiščal na klinček natakneni zadnji ostanek tovariševe cigarete.

»Peljiva se! Majaronček nama posodi voz in Cilo!«

»Voz in Cilo! Voznika ni treba! Ta preveč zapije!« deje Zgaga.

»Troškov pa plačava vsak polovico!«

»To se pravi troške za voz in konja. Kar zapijeva, zapijeva vsak sebi,« hitel je Zgaga. –

Pol ure pozneje sta drdrala z veselimi srci po prašni cesti iz trga proti eno uro oddaljeni veliki vasi Svetje. Majarončkova kobila »Cila« je sicer malo šepala, a iskra je bila navzlic starosti svoji; in še eno čudno svojstvo je imela: velikih belih kamnov ob cesti ali kupov gramoza ni rada videla; v velikem ovinku se je ogibala takih stvari, in ker je tekel ob cesti na obeh krajih globok in širok jarek, to kobilino svojstvo ni bilo baš prijetno. Toda Oreh, ki je vozil, poznal je Cilo že dolgo, zato je sodni adjunkt popolnoma mirno prepustil usodo svojih kosti tovariševi izkušnosti.

V Svetju pri Klinarju sta našla večjo družbo, večinoma znancev, ki se je gostila z izvrstnim krčmarjevim vinom in okusno ocvrtimi piščanci. Gostje so sedeli na vrtu ob nerodnih mizah in adjunkt Zgaga je pazno pogledoval vso družbo, preden je sedel, in celo sedaj je zopet odmaknil stol ter planil k višku: tam v ozadju je zazrl znano lice iz stolnega mesta, očitno dobrega prijatelja, in hitel je tja.

»Oj, gospod Rus, vi tukaj! To je lepo, to je izvrstno!« Tudi oni je naglo vstal in stisnil adjunkturo roko.

»Da, da, pa samo nekoliko uric! Obiskal sem tu gospo Skeletovo in njeni dve gospodični.«

Rekši, se obrne k trem damam, pri katerih je sedel in katere je bil Zgaga komaj opazil.

Predstavljanje se je hitro zvršilo in adjunkt se je v malo trenutkih čutil kakor krap v mlačni vodi. Ker je hitro prezrl situacijo in uvidel, da sam pri vsej gostobesednosti, kakor mu je bila v taki družbi lastna, vendar ne bo zmagoval zabave vsem trem damam, izprosil si je dovoljenja, da predstavi še svojega tovariša. Predlog je bil z veseljem sprejet in družba je bila za ves popoldne sparjena: gospod Rus, najstarejši izmed gospodov, z gospo Skeletovo, sodni adjunkt z mlajšo gospodično Milko, hčerko prej imenovane, in

davčni adjunkt z njeno sestrično, že skoro malo postarano gospodično Sabino. Zgaga si je izbral zopet najboljši del in Oreh je pobiral ostanke.

A zabava je bila »izvrstna«, tako da se je že mračilo, ko še sodnemu adjunktju niti na misel ni bilo prišlo, da bi se povrnil. Izpil je v svoji navdušenosti za mladega, lepega dekleta poleg sebe celo dva vrčka piva, in to ali kdo ve kaj storilo ga je popolnoma gluhega in slepega ob opomnjah Orehovih, da bo noč, da nocoj ni meseca, da nimata svetilk, da se je treba vrniti. Šele ko so vstale dame, omajal se je tudi Zgaga. Ločili so se jako prijazno in sodni adjunkt je obljubil, da kmalu obišče gospodo, ki se je bila za poletni čas nastanila pri Klinarju. Preden sta sedla s tovarišem na voz, prijel je gospod Rus Zgago pod pazduho in mu jovialno in dobrovoljno šepnil na uho: »Držite se, držite, gospod adjunkt! Ta ima groš – dvajset do trideset, to je kar gotovo!«

»Oh, oh!« začudil se je oni. »Izvrstno, izvrstno!« ponavljal je potem, naglašujoč in zategujoč zopet drugi zlog.

Temno je bilo, ko sta se odpeljala; Oreh, sicer dobre volje, ali vendar malo v skrbeh zaradi cestnih kamnov in kupov gramoza, Zgaga pa ves utopljen v sladke spomine in še slajše nade.

»Izvrstno, izvrstno!« mrmral je časih.

»Kaj pa? Se li že veselite tistih deset krompirjev?«

»Ej, krompir, krompir! Kdo bi mislil nanj? Zabava je bila izvrstna!«

»Vaša pač! Pa – krompir bo tudi dober! Škoda – premalo jih bo – deset!« roga se Oreh hudomušno.

Namesto odgovora ga Zgaga napol nejevoljno, napol prijateljsko drgne s pestjo pod rebra; a Oreha je silno ščegetalo, če se ga je kdo dotaknil, in tako je tudi pod vplivom tega sunka kar vstran strepetal ter nehote krepko nategnil vajeti na »hot«. Nesreča je

hotela, da se je v istem trenutku posvetil na levi strani ceste širok kup apnenega peska, in učinek vsega tega je bil, da je Cila s krepkim skokom zavila na desno in z glasnim treskom se je voz prekopicnil v jarek; Oreh je pobiral kosti svojega rojstva na oni strani širokega grabna, Zgaga pa je visel kobili na vratu, otepal z nogama po zraku ter glasno klical na pomoč: »Oreh, Oreh, za božjo voljo, kje ste? Primate Cilo, držite Cilo, da zlezem z nje. Vrag me bo ugriznil ali pa ubil!«

Pa Cila ni čakala pomoči. Spela se je še en pot kvišku, potem pa skrivila hrbet, urno vtaknila glavo med prvi nogi in Zgaga je bil rešen svojih skrbi. Ležal je v mokrem, blatnem jarku poldrugi seženj pred kobilo; glasen cmok in tožen stok je bilo edino, kar je pričalo o tem naglem dejanju stare Cile. Naposled je Oreh izvlekel tovariša iz blata in potem sta jela ogledovati voz in premišljati, kako bi ga spravila zopet na trdo cesto. A uspeh pregledovanja je bil žalosten: desno pero in oje je bilo strto! Zatorej ni bilo možno spraviti voza domov.

»Kako pa tudi vozite!« zarohnel je Zgaga.

»Vrag, vi ste krivi, zakaj ste me sunili!«

»Kdo vas je sunil? Se vam li sanja?«

»Vam se je menda sanjalo o – o – krompirju?« »Meni nič mar; kdor vozi je odgovoren, kdor kaj poškoduje, mora tudi odškodovati. Meni nič mar! Še mojo obleko mi boste plačali!«

»Oj – ta je lepa! Ali ne veste, kako sva zmenjena? Vsak pol – kakor v Kranju!« zavrnil je jezno in vendar malo boječe Oreh.

To bi bilo strašno, ko bi moral on sam škodo plačati. In proti vsej pogodbi in pravici!

»Meni nič mar tega,« odreže se Zgaga, »le glejte, kako boste voz in konja spravili domov, jaz grem peš!«

Rekši, je odšel v temno noč.

Oreh je poslal nekaj robotih za tovarišem, potem pa ni dolgo premišljal! Izpregel je Cilo, zajahal jo, in pustivši voz v jarku, od-dirjal domov. Sodnega adjunkta bi bil še kmalu pohodil ...

Drugega opoldne sta sedela zopet na Majarončkovem vrtu pri obedu. Danes ni bilo pečenke in Zgaga ni pil vina, Oreh pa nav-zlic sinočnji nesreči četrtno.

»Majaronček je poslal po voz in ga izročil kolarju in kovaču,« omenil je davčni adjunkt; »vsak – polovico!« pristavil je osorno.

»To bi bil tepec!« odrezal se je sodni adjunkt. »Tožite me, če hočete!«

»Ste li pametni? Ta stvar velja najmanj petnjast goldinarjev! Menite li, da denar kradem?«

»Jaz ga tudi ne! Kdor je kriv, je kriv – pa pomirite se, zabava je bila vendar – izvrstna, izvrstna!«

Pri tem je gladil kar krčevito svoje kotlete.

V srcu davčnega adjunkta je kipel silen srd, ali mladi mož se je premagoval.

»Počakajmo!« dejal je sam v sebi, izpil zadnjo kapljico četrtin-ke cvička ter odšel v urad.

Štirinajst dni potem je pomolil krčmar Majaronček bel listek papirja Orehu, lakonično meneč: »Tule je račun!«

Oreh ni zinil besede, niti papirja razganil; ampak vtaknil ga je v žep. Da se račun poplača – bilo je še časa dovolj, kajti Majaron-ček ni bil siten; pobotal se je navadno sam z rokodelci in gospo-dom dajal odloga.

Oreh pa je le čakal prilike, da pripravi Zgago do plačila. Težko pojde, to je znal, toda upanja ni izgubil; vsak človek ima svoje slabe ure ali trenutke, zakaj bi se torej Zgaga ne omajal o priliki.

In slučaj, ta čudni, neumevni gospodar v dejanjih naših, nanesel je, da je v tistem času obolel sodni sluga Kveder. Adjunkt Zgaga je bil, poizvedevši to, neznansko zamišljen in malobeseden.

Tri dni, ko Kvedru ni hotelo odleči, ni zinil niti besedice: »izvrstno« in zvečer še krompirja ni maral. Samo suh kruh je jedel.

Oreh pa ni hotel povpraševati po vzrokih te čudne izpremembe. Naposled se je Zgagi odvezal jezik.

»Ljubi gospod Oreh!« prišel je nekega večera. Ali mi hočete storiti veliko uslugo? Vi znate molčati, spreten mož ste, lahko mi storite to ljubav!«

»I, kaj pa?« deje Oreh radovedno.

»Glejte, od onega za vas tako nesrečnega večera« – Zgaga je naglasil besedo: vas – »sem jaz tako srečen. Z gospodično Milko sem v tesnem ljubezenskem razmerju in malo manjka, da nisem ženin njen.«

»Oh, oh,« odprl je Oreh usta – »saj ne hodite nikdar tja!«

»Seveda ne – pa prihodnjo nedeljo pojdem! Ali vedite, to je vse tajno, silno tajno, nihče ne ve o tem; edini sluga Kveder ve – on je nosil, ko je vročeval strankam v Svetju sodne odloke, gospodični Milki moje šopke – vsak teden po enega; in Kveder zna molčati, zato še nihče ni zvedel o tem. Sedaj je pa obolel in jaz moram poslati jutri važen šopek tja – jako važen, pisemce bo v njem – in v nedeljo pojdem jaz za njim tjakaj! Ali razumete?«

»Razumem! Vi torej hočete, da bi jaz nesel šopek tja?«

»Vi ali ne vi! To je vseeno; samo tjakaj mi spravite šopek v roke gospodični Milki!«

Zgaga je bridko vzdihoval, Oreh pa premišljuje zmajeval z glavo.

»To se lahko zgodi! Naš eksekutor pojde jutri v Svetje; to je zanesljiv, molčeč mož, pa čemu molčati, če bo v nedeljo – po vašem mnenju – že vse jasno, vse očito?«

»V nedeljo – da, a danes, jutri se mora molčati!«

»Dobro! Toda usluga za uslugo! Vi plačate polovico troškov za popravo Majarončkovega voza in jaz polovico! Saj veste?«

»Gospod Oreh, vi ste grozni! Ni li to dovolj, da ne zahtevam od vas odškodnine za novo svojo nedeljsko obleko? Ste li pozabili? Jaz ne! Torej vam bodi odpuščeno – kar se pa tiče voza – to je vaša stvar! Jaz obžalujem, pa to nasprotuje pravnemu mojemu prepričanju. Jaz vam pokažem razsodbe najvišjega sodišča, ministerialne odredbe, državni zakonik, kazenski zakonik, celo govor o takih slučajih, da molčiva! O obleki ne bom govoril, to vam odpuščam, ampak voz – voz je vaš! Pomislite sicer, koliko troškov imam že s šopki!«

Oreh je poslušal iz početka s srditim licem zgovornega tovariša. A proti koncu njegovega sermona se je davčnemu adjunktju zvedrilo lice, le nekaj zlobnega, hudomušnega se mu je posvetilo iz oči.

»No, hvala lepa; jaz vas ne bom več nadlegoval! Kje imate šopek in pisemce?«

»Vse je pripravljeno!«

Odšla sta v Zgagovo stanovanje in od tam je Oreh odnesel lep, svež šopek, v katerem je tičalo drobno pisemce, na svoj dom. Tam se je mudil nekoliko časa, a kmalu odšel s cveticami k eksekutorju, kateremu je zabičil, kako mu je ravnati in komu mora oddati šopek.

Istega večera sta prijatelja sedela skoro do polnoči skupaj in Zgaga je dal celo za pol litra vina. –

Pošta je prihajala v Osredok prav opoldne in pismonoša je samskim gospodom vročeval pisma kar po krčmah, kjer so sedeli pri obedu. Zato se je prikazal drugega dne po zadnjih dogodkih kar nenadoma na Majarončkovem vrtu ter izročil sodnemu adjunktju lepo kuvertirano in izborna parfumirano pisemce.

Zgaga je ostrmel, a takoj je vedel, kaj in od kod; v svoji sreči je podaril pismonoši bakren tolar za štiri krajcarje.

»Je že tu, odgovor je že tu!« šepnil je proti Orehu ter niti ni opazil, kako čudno se vede mladi prijatelj. Venomer je namreč gledal na desno in levo, kje bi bil bliže do izhoda. Tudi klobuk je pomaknil predse in hitro natočil ostanek vina v kozarec; a izpiti ga ni mogel več.

Dva grozna, rjoventju podobna »ha – ha!« zagrmela sta sodnemu adjunktju iz grla. Dve kokoši, ki sta se poleg mize kopali v pesku, vzleteli sta z glasnim krikom čez ograjo in na dvorišču pred hlevom je zatulil priklenjeni sultan.

Tudi Oreh je skočil kvišku ter vtem prevrnil svoj kozarec.

»Torej to ste dali v šopek – to, vi – vi –« Zgaga ni mogel dalje ali pa ga je zavrnila misel, da je kazenski sodnik.

»Kaj? Pokažite!« deje nekoliko nesramno davčni adjunkt.

Oni vrže kos papirja predenj; vtem mu je pa iz zavitka palo nekaj bankovcev, katere je hitro pobral.

Oreh je urno pogledal papir – Majarončkov račun o potrtem vozu, ki je zahteval petnajst goldinarjev. Spodaj pa so stale s ponarejeno Zgagovo pisavo, česar pa Oreh niti prečital ni, saj jih je bil sinoči sam napisal, naslednje vrstice:

Zaeno si usojam pokazati vam račun o hudi nesreči, ki me je zadela onega večera, ko mi je zasijala tudi največja sreča – da sem videl in spoznal prvič Vas!

A pod temi vrsticami je stalo v nežni ženski pisavi, kar je Oreh tem pazneje čital:

Ker se bojim, da mi prihodnjič pokažete še račun o poslanih šopkih, usojam si tega tu poravnati. Trije šopki a pet goldinarjev – skupaj petnajst goldinarjev. S tem je morda tudi nesreča pobotana!

Milka

»Oj – vi – vi –« kričal je Zgaga.

»Sedaj boste vendar plačali polovico računa!« deje s prejšnjo nesramnostjo davčni adjunkt, odmaknivši se nekoliko od mize. »Kje je pa poslani denar?«

»Tu, tu je, v žepu ga imam, vi – slepar !« zadnjo besedo je le šepetal in potem sikal: »Vidite, šopki me veljajo samo po goldinarju eden – jaz znam in umem kupovati – torej imam še vedno dvanajst goldinarjev dobička! Pa – dvajset – trideset tisoč – o ti – nesramna duša! No, pa počakaj! Voz – sami plačajte, ni vinarja ne dobite in za obleko, za obleko se bodeva še srečala!« –

Od tistega dne naša dva junaka nista več skupaj obedovala niti večerjala. Sodni adjunkt se je preselil v drugo krčmo, ker mu pa zvečer niso hoteli krompirja kuhati, zato se je dal premestiti v drug kraj. Davčnega adjunkta pa so tudi drugam poslali; z računom za voz je ostal na dolgu, kar mu je pa Majaronček z ozirom na to, da je bil »dober gost«, z radovoljnim srcem odpustil.

Dohtar Konec in njegov konj

Zanimivo ni niti z zgodovinskega niti z leposlovnega, ni s statističnega ni s kulturnega ali medicinskega stališča, kje leži Kolibja vas, v kateri je kakega dobrega pol leta že mladi dohtar Konec zdravil pokvarjene želodce občanom in sosedom, uravnaval jim zlomljene kosti in rebra ter šival zevajoče rane po glavah in licih. Zanimivo ni, ker morda nihče izmed častitih čitateljev ne pozna dohtarja Konca niti Kolibje vasi; ako bi bil pa kdo tako silno radoveden in bi, trdeč, da morata tadva na vsak način nekje eksistirati, vendarle venomer iskal in brskal, kje je in kdo je, naj si misli, da sta tam, kjer biva on sam. Saj ljudje, konji in vasi so si v večjih potezah povsod enaki.

Mladi dohtar Konec torej je, kakor smo že povedali, dobrega pol leta opravljal zdravniški svoj posel v Kolibji vasi. Po končanih študijah in dovršenih preskušnjah se je trudil s tako zvano prakso v ljubljanski bolnici – morda kakih pet ali šest mesecev – potem pa, naveličavši se nehvaležnih bolnikov pod seboj in še nehvaležnejših zdravnikov nad seboj, lepega pomladnega dne zapustil po karbolu in po jodoformu dišeče prostore ter pogumno prevzel stoprav razpisano mesto občinskega zdravnika v Kolibji vasi, za katero so ga bili imenovali občinski očetje z vsemi proti nemu

glasu. En odbornik, edini nasprotnik njegov, utemeljil je protest svoj s tem, da vendar ne gre imenovati za zdravnika moža s tako groznim imenom. »Pomislite,« dejal je, »dohtar Konec! Že ime samo bode grozno bolnikom! Dohtar Konec prihaja – na koncu si –!« A župan je z blestečo dialektiko zavrnil te opazke in opozarjal na to, da ravno ime samo ob sebi priporoča gospoda – saj bode lahko rekel: »- dohtar Konec prihaja – konec bode tvojim – bolečinam, boleznim tvojim.« In potem je gospod župan še omenil, da je dohtar Konec edini prošnjik za razpisano mesto, in stvar je bila gotova; novi zdravnik je bil sprejet z vsemi glasovi proti enemu; kajti edini nasprotnik se ni dal prepričati po dialektiki niti ga ni premagala okolnost, da ni izbora.

Novi dohtar je bil srečen. Županovemu sinu je prvemu zašil široko rano na glavi, katero je bil iztaknil pri pretepu na prvi semanji dan, odkar je bil zdravnik v vasi; ženi prvega svetovalca je srečno pomagal pri porodu, in ko je celo gospoda župnika, ki je že več mesecev tičal v sobi, boječ se zraka in burje, lepega sončnega dne izvabil in izvlekel na sončni vrt, bilo je vse polno hvale njegove.

Da se mu je ob teh izvrstnih uspehih godilo dobro, ni nam treba zatrjevati. Imel je vsega dovolj: plačila v denarjih, še več pa raznih daril »in natura«: jajc, piščet, zajcev – ustreljenih ob prepovedanem lovskem času, masla – surovega in kuhanega, svinjine, moke in pšena, drv in trsak – vsega dovolj! Le to ga je žalilo, da teh zadnjih daril, ki so mu prihajala »in natura«, ni mogel uporabljati, kakor si je želel, kajti samec je bil, stanovanje in hrano svojo pa je imel v krčmi, ki je bila seveda – županova; tam je puščal tudi vse te darove, a vedel je, da komaj za polovico vrednosti. Pa to ga ni trlo in žalilo; krčmar je bil sicer vljuden in postrežen mož, storil je, kar je mogel, le v eni stvari je bil čuden in – drag. In to svojstvo

je bil vzrok onemu usodepolnemu razporu, o katerem hočemo pisati.

Krčmar župan je imel lep koleselj in čilega konjiča, s katerim se je zdravnik, seveda pod nadzorom starega hlapca, vozil k oddaljenim bolnikom. To uporabo, tako se je zdelo dohtarju Koncu, računal je krčmar vselej predrago. Vsota, ki jo je v ta namen plačeval ob gotovih obrokih, bila je po zdravnikovem mnenju previsoka in nekoč je prišel po dolgem računanju do prepričanja, da bi bilo ceneje, ko bi si sam kupil konja in s svojim vozom vozil se po opravkih svojih.

Gospod dohtar je bil pa v nazorih, tičočih se ljudi in njih ravnanja in značajev, jako mlad in neizkušen, bodisi pa tudi nekoliko razvajen po svojih uspehih in po čaščenju, ki se je po vsej občini, kar usipalo nanj. Komaj je bil s prej omenjenim računom gotov, razodel je že svoj namen županu krčmarju.

»Saj bi se dobil dober konjič na kakem sejmu?« vprašal je zaupno, Opazil pa ni zgubančenega čela niti ne stisnjenih oči hišnega svojega gospodarja.

»Oh – dobil, dobil!« dejal je oni počasi, kakor bi premišljeval, kje bi se dobil tak konj, ki bi ugajal zdravniku.

»Morda bi vi ...?« omenil je dohtar Konec.

»Jaz? Ej, jaz ne umejem toliko o konjskih stvareh – gospod dohtar – mešetarja vam priskrbim; dobrega, zanesljivega moža, če hočete?«

»Dobro! Kaj pa s krmo – in s hlevom –? To je lahko pri vas! Plačam, kar bo prav!«

»I, bo že, bo že!«

»Ne, ne tako! Bolje se dogovoriva! Koliko bom štel za hlev, za hlapca, za krmo?« sili dohtar, ki je imel vendar nekoliko

pomislekov, akoprav ga je bila prevzela radostna misel, da bo imel svojega konjiča.

»I, bodem že naredil! Saj vas ne derem, gospod dohtar – i, vas ne!« deje krčmar tako dobrovoljno, da so zdravniku pali vsi pomisleki.

»Torej – mešetarja! Kdo pa je?«

»Boljšega ne vem od Hvaleta iz Retjega sela!«

»To je tisti, ki so ga oni dan tu pri vas pretepli?«

»I – kaj pa, tisti je! Pritrdi župan. »Pa – kar se tiče konj – zanesljiv mož!«

»Dobro, dobro!« reče veselo zdravnik in si pomane roki. »Pa lep konjič mora biti – lep in isker. To bo veselje! Za Hvaleta pa ste odgovorni vi!«

»I – seveda!«

Dva dni potem se je oglasil Hvale pri dohtarju. Tega ni bilo doma, zato je mešetar čakal in vtem imel dolg tajen pogovor s krčmarjem. Ko se je proti večeru pripeljal zdravnik, bila sta s konjarjem o nakupu konja kmalu gotova.

Dohtar Konec je bil silno vesel; tistega dne je bil pri kolarju naročil nov vozič, pri sedlarju pa vso konjsko opravo in sedaj je v krčmi obrtnikoma in mešetarju dajal za vino. Govor se je sukal edino o konjih in vozeh in mešetar Hvale je venomer le trdil, da ga ni boljšega in večjega konjskega sejma nego pri Sv. Heleni ob Čakavcu, kjer bodo poiskali zaželenega šarca gospodu dohtarju – če bliže ali prej ne dobi boljšega.

Teden pozneje so dohtarja Konca zbudili iz prijetnega popolnanskega spanja, kateremu se je vdal, ker ni imel opravka. Mešetar Hvale je prišel s svojim konjem, kupljenim za zdravnika. Dohtar je stal v nekoliko trenutkih na dvorišču in jel ogledovati sirasto kobilo, katero je mešetar ob kratkem povodcu prevajal gor in dol.

Žival je bila lepa, plahkega, potegnjenega života, tankonoga in iz kratke, suhe glave je zrlo dvoje iskrih oči.

»Koliko ima let?« vpraša zdravnik in pogleda kobilu na čeljust.

»Pet let!« trdi Hvale.

»Če bo res!« meni zdravnik, ki ni imel pojma, kako se sodi konjska starost po zobeh.

»Kaj-aj? Pet let – pravim – poglejte krajnike – vsi robovi so še celi!«

Krčmar in dva hlapca, ki so pristopili, pritrdili so mešetarjevim besedam.

Dohtar je bil zadovoljen.

»Kako pa vozi?« vpraša na videz skeptično, v istini pa prepričan, da mora biti ta konj njegov. Zadovoljstvo svojo je le težko skrival in prekanjen konjar je to dobro opazil.

»Bomo poskusili!« dejal je in zmajal z ramami.

Napregli so kobilu v krčmarjev voz, katerega je bil Hvale potegnil na cesto pred hišo ter ga tam malo zavrl, ker je šla cesta polagoma nizdolu. Dohtar je sedel na voz, mešetar pa z vajeti v roki skočil na sedež poleg njega in naglo odvil zaverilo. Voz je stekel in kobilu je potegnila, da je bilo veselje. Drdrali so nizdolu po vasi in potem po ravnem dalje do Retjega sela; tam je mešetar na primernem prostoru in v velikem kolobarju obrnil ter izpustil kobilu v divjem diru nazaj proti Kolibji vasi.

»Nikar tako hitro! Škoda kobile!« velel je dohtar.

»Ej, kaj! Saj še ni vaša! Pa ji tudi ne škodi; videti morate, kako gre!«

Vtem je držal Hvale vajeti na lahko, da se brzde niso mogle tikati tesneje kobilinih čeljusti. Zavozil je naglo na županovo dvorišče ter ne da bi zinil, izpregel kobilu.

Dohtar je šel še nekolikokrat okoli nje, velel privzdigniti sedaj to, sedaj ono nogo in potem pred vežo stoje zažgal si smotko.

Hvale pa je odvedel konja v hlev.

Pol ure pozneje so bili edini: zdravnik Konec je kupil kobilo lipičanko, kakor jo je nazival Hvale, za tristo goldinarjev.

»Za napake pa ste porok!« dejal je dohtar Konec, ko je štel denar.

»Za vse! Samo – lepo ravnati z živalco, lepo ravnati!« pristavil je slovesno.

»Tega se ni treba bati!«

»Ne, gospod, to je treba omenjati! Lepo ravnati, to je glavna stvar – če ne, bode odpovedala – kobila!«

Dohtar se je dva dni veselil svoje živalce in krčmarjev hlapec jo je moral drgniti in ji streči, da je že na tihem klel navzlic obeta-nemu dobremu plačilu.

Tretji dan popoldne pa je ukazal dohtar Konec kobilo vpreči in krčmar je posodil koleselj, ker zdravnikov novonaročeni voz še ni bil gotov. Vpregli so na dvorišču in pot z njega na cesto je bila malo v strmec.

Ko se zdravnik spravi v koleselj in polagoma nategne vajeti, stopi kobila korak naprej, toda takoj čuti, da voz ne gre sam ob sebi za njo; obstala je, in kadar Konec še en pot in sedaj malo trje pritegne z vajeti, jela je sprva cepetati z vsemi štirimi in potem se vzpenjati kvišku, da je dohtarju kar mrzlo lezlo po hrbtu.

»Le lepo, le lepo,« velel je krčmar, »ne smete preveč vleči nazaj, ne tako trdo držati.« Zaeno pa je namignil hlapcu in ta je takoj umel, česa treba. Stopil je tiho za koleselj in ga krepko, dasi polagoma, tiščal naprej; komaj čuti kobila, da se voz za njo pomiče, in ker je v tistem trenutku tudi dohtar z vajeti odjenjal – skočila je iskro dalje in vtem so bili na cesti, tam nizdolu viseči; žival je

stekla, da je bilo veselje. Dohtar je pozabil prvi strah in le časih pogledoval postrani, če ga nihče ne opazuje, oziroma občuduje.

Vozil se je dobre pol ure daleč, potem položno obrnil, kakor Hvale pri poskušnji, in zopet drdral nazaj. Tako privozi do klanca pred Kolibjo vasjo, v katerega je bil mešetar spustil kobilo v divjem diru; a Konec se je bal za žival ter hotel polagoma korakati navzgor. Pritegne torej vajeti, da bi dal kobilo v korak, ali posledica je bila, da je žival popolnoma obstala.

»Si trudna – kajne? Seveda, prehitro sva šla,« deje Konec, »no, pa le potrpi, saj sva kmalu doma. Hi! Hi!« Cmaknil je povrh še nekolikokrat z jezikom.

Toda kobila je ravnala tako kakor prej na županovem dvorišču. Dohtar ni poznal onega pomočnika, katerega je bil tako uspešno uporabil županov hlapec, in da ga je poznal, izvršiti bi ga itak ne bil mogel.

Ker žival ni stopila ni naprej ni nazaj, stopil je Konec z voza in hotel kobilo ob uzdi izpeljati. Toda tudi to je bilo zastonj; stala je kakor vkopana. Zdravnik je zlezal zopet v koleselj in znova skušal zlepa; ali ravno tako brezuspešno. Naposled ga mine potrpežljivost, jezen zavihti bič in udari enkrat, čeravno ne hudo, kobilo čez hrbet; a ona mu je vrnila; vzpela se je kvišku, da je mislil dohtar, zdaj zdaj se prekopicne vznak, potem pa, stopivša zopet na prednji nogi, udarila z zadnjima nazaj in zadela ob svetilko na vozu, da je v koscih spršela na vse strani. Konec jo še enkrat ustriže z bičem pod trebuh; sedaj je bilo kobili dovolj: kakor bi trenil, se je zasukala nazaj nizdolu in voz, ki se k sreči ni preveznil, jel se je premikati za njo. To čutiti in v divji dir skočiti je bilo kobili samo eno; in sedaj je tudi vajeti niso držali; divjala je po bliskovo dalje in voz za njo je poskakoval kakor riba na trnku. Pri prvem ovinku pa se je usoda zvršila. Koleselj je priletel ob cestni odrivač, dohtar

Konec pa z glavo naprej čez prvi sedež v veliki mehki kup cestnega blata, ki je bil nakopičen tam ob strani. Kobila se je odtrgala in z nekaterimi ostanki oprave svoje dirjala dalje.

Ne pripovedujem, kako se je vračal dohtar Konec domov, niti ne zapišem trdega razgovora njegovega s krčmarjem zaradi polomljenega voza. Le to morem omeniti, da je drugega dne moral mešetar Hvale pred razjarjenega dohtarja.

»Vzemite mrcino nazaj, meni pa vrnite denar!« vpil je Konec.

»Gospod, kup je kup! I – pa, žival je dobra. Vi ne ravnete prav z njo!«

»Beži, beži – osel!«

»Upreziva jo še enkrat, gospod!« sili mešetar.

»Nikoli več! Dovolj imam!« kriči zdravnik in milo pogleda na blatno obleko, ki se je sušila na steni.

»Denar nazaj, pa kobilo vzemite!«

A to terjanje je bilo zaman. Mešetar se je izmuznil iz sobe in iz vasi in dohtar Konec se je še isti dan moral voziti s krčmarjevim konjem. Njegov serec pa je stal v hlevu.

Povedati moram, da so ga potem še parkrat poskušali – ali konj je bil uporen in pokvarjen za vožnjo – dohtar pa jahati ni znal. –

Prodal ga je v veliko izgubo ter bil vesel, ko ni bilo treba več plačevati krme. Novi svoj voz in konjsko opravo je dal krčmarju v namestilo za razbiti – koleselj.

A nič ni tako prikrito, da bi ne bilo kdaj očitno!

Ta prislovica je obveljala tudi tu.

Dober mesec dni pozneje so klicali dohtarja k mešetarju Hvaletu, katerega je bil na sejmu konj tako udaril, da mu je zdrobil kost na nogi. Hvale je ječal v groznih mukah in rotil zdravnika pri vseh svetnikih, naj mu pomaga.

Ta je bil iz početka še malo nejevoljen, a mešetar je jel stokati: »Gospod, pomagajte – plačal bom, pa še nekaj – nekaj vam bom povedal!«

»Kaj?«

»Potem, potem! Prej pomagajte!«

»Ne, prej boš povedal!« dejal je Konec trdovratno.

In Hvale je res začel pripovedovati, da on ni kriv, ker so Konca tako osleparili s konjem. Pregovoril ga je župan, ki se je bal izgubiti dober zaslužek, da je pripeljal upornega konja in takisto vzel Koncu vse veselje do konjske posesti.

Dohtar je besnel; pomagal je sicer Hvaletu, kolikor je mogel, in potem drl domov. Odpovedal je še isti dan krčmarju vse, kar je imel pri njem, ter se preselil h konkurentu in hudemu nasprotniku županovemu, in sicer k tistemu odborniku, ki je edini glasoval proti Končevemu imenovanju.

Vendar tudi to je bilo nepremišljeno! Zameril se je določenim osebam v Kolibji vasi, in ko je še po nesreči nekoč stari babi izdril zdrav zob namesto bolnega, bilo je konec njegove prakse. Žalostno je gledal časih z okna, kadar je videl kakega mestnega zdravnika drdrati po cesti mimo; ponj pa ni prišel nihče.

Par let je še potrpel, a potem se preselil drugam, kjer se mu godi zopet dobro; konj pa ne kupuje nič več.

Kolesarjeva snubitev

I

V majhnem trgu na Slovenskem, menda v Šmarju – toda ne vemo v katerem – imel je trgovec Rok Kobal v eno nadstropje zidano hišo. V pritličju je bila prodajalnica, v kateri se je od žebnja do žafrana, od soli do svilenega robca dobivalo za dober denar vse, česar potrebuje navadna kmetska hiša. Za prodajalnico je bila prostorna shramba za blago, v prvem nadstropju pa je bival Rok, ali kakor mu je navadno dejalo mlado in staro v trgu, Rokec Kobal, sam s svojo kuharico, deklo, prodajalko Uršo, ki je bila vse to v eni, namreč svoji osebi, prava desna roka gospodarjeva.

Rokec je štel tedaj, ko se je vršila naša povest, okoli petdeset let, bil je majhne rasti, precej rejen, toda ugibčen in mladosten, kakor bi se sukal šele okoli dobrih petintridesetih.

V trgu ga je imelo vobče vse rado, akotudi so se časih pošalili z njim; zakaj, kakor vsak človek, imel je tudi Rokec nekaj svojstev, ki sicer niso škodovala drugim ljudem – zato mu tudi ni bil nihče sovražen – ki so bila pa vendar lahek predmet za zbadanje hudomušnih sosedov in tržanov.

Kuharico Uršo je bil prevzel še po svojih roditeljih s trgovino in hišo vred. Štela je skoro petnajst let več nego nje gospodar,

vendar tudi njej še breme let ni pustilo posebnega sledu. Ves trg je vedel, da je skrbela Urša že od nekdaj za svojega gospoda kakor za rodnega sina, in iz tega je menda tudi izviral, da je imela od sile tehtno besedo v Rokčevi hiši. Ne da bi kdaj pozabila, da je le dekla; nikakor ne, vedno je govorila le o »našem gospodu«, kadar je imela Rokca v mislih, in se sploh vedla, kakor se mora vesti posele. Toda bila je star posele v hiši in takov ima tudi svoje posebne, ne ravno prijetne strani in lastnosti.

Ako je kupil Kobal nekaj več železa v mestu, nego je bilo ravno treba za tisti čas, takoj je imela Urša opazko pripravljeno: »Ali se je nov kovač neselil v trgu?«. Ako je Rokec pripeljal nekoliko vatlav sukna manj iz mesta, nego se je zdelo njej potrebno, vprašala je: »Ali se bojiš, da ti ga morda molji snedo?« On se pa menda ni menil za to; vsaj razglasilo se ni, da bi se bil radi teh opazk kregal s staro svojo Uršo. Njega tovariši, s katerimi je sedel sleherni večer v krčmi in pil gotove tri čaše piva, pripovedovali so tudi, da je skrbno pazil na deveto uro, tedaj se je vračal domov, in reklo se je, da bi stara Urša rabila čisto druge primere in izraze, ako bi prišel gospod pozneje domov, nego jih je rabila v prodajalnici, kadar se je dovažalo premalo ali preveč blaga iz mesta.

Bližnjih sorodnikov Rok Kobal ni imel. Pač pa je bila še tretja oseba v hiši, ali bolje, pri hiši, namreč hlapec Nejče, delavec za vse, česar nista mogla ali nista hotela opravljati gospodar in njegova oskrbnica Urša. Njega stanovanje je bilo v hlevu za hišo, kjer je oskrboval čilega gospodarjevega konjiča in dve kravi. Vozil je v mesto in nazaj, spravljaj blago v shrambo, pomagal ga nalagati tujim kupovalcem in sploh opravljaj vse, kar gre takemu poslu; vendar – to tudi le toliko, kolikor se je ravno njemu priljubilo. Temu Nejčetu gospodar časih ni bil posebno prijazen; toda Nejče je bil sorodnik Uršin – sestrin sin – in s tega stališča je imel nekoliko

pravic v Rokčevi hiši. Ta možak se je vedel tudi izkazovati za koristnega. Bil je skoro v Kobalovih letih in slul daleč naokrog za velikega navihanca, dasi mu nihče ni očital nepoštenosti.

O Rokcu samem pa moramo povedati še nekoliko, da ga čitatelji spoznajo dodobra. Dejali smo, da je bil jako mladosten. Zato je hodil rad na lov, kjer sicer ni nikdar kaj ustrelil, pač pa so pravili, da je nekdanj neumnega zajca, ki je počenil predenj, pobil s kopitom svoje puške, zaeno pa kopito strl. Pozimi pa je drsal na bližnjem ribniku na smučeh kakor petnajstleten deček in prav tako na lahko padal na led. Ko so ustanovili v trgu gasilno društvo, bil bi Rokec silno rad za načelnika, ali imel ni pojma o vojaški komandi; znal ni, kaj se pravi »na desno kreni«, »na levo glej«, »stopaj«, »društvo, pozor« in kolikor je še teh skrivnosti. Vežbal se je sicer dolgo časa in to pod vodstvom svojega hlapca Nejčeta, ki je nekdanj služil za vojaka in se kot izvršujoč član gasilnega društva skoro priučil tudi slovenski komandi. Sosedje so pravili, da sta v tistem času v mesečnih nočeh stala Rokec in Nejče na zaprtem dvorišču med hišo in hlevom in da je Nejče tam prav korporalski ravnal s gospodom svojim.

»Pozor! Korak! Stopaj!« veleval je Nejče.

Rokec je metal noge predse, život pa držal trd kakor drenov klin; tako je stopical proti hlevnim vratom. Ko ni mogel skozi nje, ker so bila zaprta, obrnil se je in hotel zopet nazaj.

»Glej ga no,« zakričal je Nejče; »ali sem morda velel ›Obrni se? Še enkrat ›Herstellt!‹ Vtem je Nejče padel v nemško povelje. Rokec je že toliko vedel, da mora zopet nazaj na prvo mesto, in se je postavil tam kakor rekrut, katerega vodijo že štirinajst dni po pesku pred vojašnico. »Korak! Stopaj!« zakriči strogi poveljnik iznova in Rokec zopet butne v hlevna vrat. Sedaj se ne upa obrniti

in neprestano cepeta na pragu, z nosom pa rije v duri. Hudobni Nejče si tišči trebuh od samega smeha in neče veleti: »Stoj!«

»Osel neumni,« zakliče naposled Rokec, »reci vendar, naj se obrnem ali kar hočeš!« ter še vedno cepeta v duri.

»Stoj!« reče vendar Nejče.

»Oh!« vzdihne Rokec in si hoče obrisati pot s čela.

»Sedaj je še vedno ›pozor‹ komandirano!« zakriči Nejče in vestni njegov učenec ga sluša ter stoji zopet kakor sveča.

Tako se je vežbal Rokec, toda vse mu ni pomagalo, da bi ga izvolili za načelnika gasilnemu društvu; prekosil ga je njegov trgovski tekmeč v Šmarju, ki je bil svoje dni vojak. Rokca vendar niso mogli prezreti popolnoma in zato so ga napravili za pobočnika. Nato si je omislil dragoceno sekirico, lepo pozlačen šlem z belim konjskim repom in o posebnih prilikah je zajahal svojega konjiča. In srečen, silno srečen je bil, kadar je svetlo opravljen stopal med vrstami ali pa jahal na svojem sercu poleg načelnika.

Toda v zadnjem času ga je docela prevzelo nekaj drugega, nekaj čisto novega.

V trg so prihтели lepega poletnega dopoldne nekateri kolesarji. Ustavili so se pred krčmo blizu Kobalove hiše, naslonili svoje vozove ali kolesa ob steno in si potem sedeč okrog mize pod košatim kostanjem brisali pot s čela, iztezali roke in noge ter jedli suh kruh. Šele ko so bili dodobra ohlajeni, izpil je vsak kozarec piva in potem hajdi zopet na kolo! »Cink, cink, cink!« zapel je zvonček, privit na prvem kolesu, in kakor bi trenil, izginili so po prašni cesti.

Ta dan je bil neizbrisen iz Rokčevega spomina. Takšno kolo se mu je neprestano sukalo po glavi. Stari Urši o tem seveda ni zinil, tudi v krčmi je bolj sramežljivo govoril o svoji želji, sestri kdaj na takov voz, akotudi se je vedno silno oduševljen spominjal te nove

iznajdbe. Edinemu Nejčetu, čigar zasluge je vedno cenil v vojaškem svojem vežbanju in katerega je videl od onega časa mnogo laže nego prej, razodel je svojo misel, da si kupi takšno kolo in se privadi tej novi spretnosti.

Nejče je zmajal z glavo, nasmehnil se je nekoliko hudomušno, toda nasprotoval ni gospodarju. »Potem bode še manj doma!« mislil si je, in to mu je bilo izvestno najljubše. In res! Nekega dne se vračata Rokec in Nejče z vozom, polnim blaga, iz mesta, na vrhu pa leži pristno kolesarsko kolo, voz, kakršnega si je želel naš junak.

Stara Urša je izprva veselo vzkliknila: »Joj, joj, to pa je svete Katarine kolo! To pojde v cerkev!«

»Beži, beži!« zagodrnja Rokec.

»Gospodu pa še utegne biti – svete Katarine kolo!« zamrmra Nejče z zlobnim nasmehom in pristavi: »Kadar si polomi kosti pod njim!«

»Molči in petrolej zvali v klet!« veli Kobal, sam pa jako varno spravi novi svoj zaklad v vežo.

Drugega dne se je vršil prvi poskus na kolesu. Nejče in drug dninar sta opirala gospodarja, jahajočega na tem novem železnem konju, in vsa trška mladež je vpila in drla za njim. To je trajalo tri dni. Četrtega dne se je že malokdo menil za novega kolesarja; samo zvečer v krčmi so mu v obraz hvalo peli, zakaj Rokec se je že sam vozil brez podpore Nejčetovih rok, za hrbtom pa so se mu rogali in si namežikovali.

V dobrem tednu je bil Rokec na kolesu že kar »na konju« in mladi fantje v trgu so živo ugibali, kje in kako bi se dobil denar, da bi sleherni kupil takov voziček.

»Jaz sem le radovedna, kakšno brezumnost si še omisli naš gospod!« mrmra nekega večera stara Urša proti nečaku Nejčetu.

»Babo!« vzklikne le-ta z zlobnim naglasom. »Oženil se bode!«

»Ka – a – j? Koga?« zakriči teta in žlica ji pade iz rok.

»No, jaz sem le tako mislil,« pravi Nejče.

»Še tega nam treba!« vzdihne ona. »Pa morebiti ti – kaj veš o tem?«

»Jaz?«

»I, ko tako govoriš!«

»Ne, toda mislil sem, to bi bila največja brezumnost! Za naju namreč, hehe!«

»Bog nas varuj!« vzdihne Urša iznova.

Tisto noč ni mogla spati.

Nje strah pa je bil tedaj povsem prazen; zakaj Rok Kobal, petdesetletni mladenič, ni mislil na ženitev. Ponujala se mu je bila sicer že mnogokrat, saj je bil imovit mož, vobče spoštovan, dasi takov, kakor smo ga narisali; toda ločiti se lepega samskega stanu, to mu ni prišlo na misel. Ali človek nikdar ne ve, kaj ga čaka, in le v tem obziru je bil strah stare Urše vendar nekoliko upravičen.

II

Zakaj se gospod Rokec še ni oženil? O tem morda ugiblje marsikdo. Povejmo vzroke kar na kratko. Edini sin svojih roditeljev in pomočnik v njih trgovini živel je do svojega petintridesetega leta vedno pri njih. Oče mu ni hotel dati gospodarstva, mati ni želela druge gospodinje in tako je moral ostati Rok samec. Počutil se je prav dobro pri tem. Ko so mu pa roditelji umrli, prav naglo drug za drugim, bila je zopet stara Urša, ki je prevzela materino nalogo, in tako Rokcu ženitev zopet ni mogla prav v glavo.

Nekaj moramo še izdati: Rokec bi se bil bržkone oženil, toda izbirčen je bil in v trgu mu ni bila nobena po volji, dalje naokrog pa jih ni poznal, in kar tako mačka v vreči kupiti, dejal je sam v sebi, vendar nečem.

Kakor smo že čuli, ugajalo je to najbolj Urši in njenemu nečaku.

Bilo je poleti, nekoliko pred pasjimi dnevi, tedaj ko beže meščani, katerim pripuščata čas in denar, iz vročega zidovja na deželo, na kmete.

V Šmarje sicer do sedaj še ni bilo nikdar nikogar, ker ni bilo pripravnih stanovanj in ker so se tržani držali gesla, da je najbolje, ako ni tujcev mednje; toda sem ter tja v bližnji okolici je prebila kaka rodbina vroča dva poletna meseca in o tej se je v trgu vedelo sleherni dan, kaj počenjajo nje člani, kaj jedo, koliko imajo denarja in sploh vse, kar spravi klepetanje na dan. Bilo je torej ob tem času, ko se je ustavila zgodaj dopoldne pred Kobalovo hišo mestna kočija, iz katere je zlezal debel možiček, okroglega, gladko obritega lica, in naglo prisopihal v odprto prodajalnico.

»Si li še živ, Rokec? Ali me še poznaš?« zakliče gospodarju.

Ta zre nekoliko osupel na prišleca, toda potem veselo vzklikne in mu poda roko: »Ej, Tinček, ti si! Komaj, komaj sem te spoznal!«

»Kako je kaj?« hiti oni.

»Hvala Bogu, dobro, kakor vidiš! In tebi?«

»No, tako, tako!«

Govoreč stopata oba v gorenjo sobo.

Tinček Zajec je bil stari znanec in prijatelj Rokčev. Skupaj sta se izučila in potem je pričel Tinček kmalu na svojo roko v oddaljenem mestu svojo trgovino, dočim je šel Rokec domov pomagat očetu. Videla sta se malokdaj in zlasti zadnjih petnajst let nič več; godilo pa se je obema dobro.

»I, kaj je vendar tebe prineslo semkaj?« prične Kobal dokaj radovedno.

»Ugani!«

»Kako bi? Opravki, trgovski opravki vendar ne?«

»Ne boj se, ljubček moj!« zasmije se Tinček. »Škode ti ne napravim!«

»No, kaj pa je vendar?«

»Vedi, prijatelj, na deželo, na kmete hočem, to se pravi, ne jaz, ampak moja žena in hči – oh, ti še nobene ne poznaš! Moja Tonica ima že dvajset let; seveda, ko sva se midva zadnjič srečala, bila je še otrok, pa ti je itak nisi videl. Torej na kmete hočemo za nekaj tednov.«

»I, pa semkaj – k nam – v Šmarje?« vpraša Rokec nekoliko začudeno.

»Nimaš li nič prostora? Oj, ti srečni človek! Hišo imaš, sob dovolj – ti bi nas lahko spravil za nekaj dni pod streho!«

»Hm, hm!« zamrmra Rokec. Kakor je bil sicer vljuden in postrežen, ta prijateljeva misel mu ni hotela v glavo.

»Kaj poreče Urša?« dejal je sam v sebi. Te oblastne osebe pa slučajno ni bilo doma, da bi se mogel posvetovati z njo, oziroma dobiti dovolitev v tako važni stvari, ki se je tikala zlasti vendarle nje, gospodinje.

Toda prijatelj je znal govoriti tako lepo, da je pozabljal Rokec čimdalje bolj, da ne more odločevati sam, in ko je naposled spremil Tinčka v krčmo in sta ondi s kozarcem piva trčila na staro prijateljstvo, obetal je, da vzprejme Zajčevo rodbino za nekoliko tednov pod svojo streho.

Tinček se je vesel odpeljal, Rokčevo srce pa je bilo vedno težje, kolikor bolj se je bližal domu.

Tega nečemo povedati, kako umetno je Kobal doma razkrival Urši, kaj ji je namenjeno v kratkem času. Le to moramo razodeti, da vsa prijazna zvitost njegova ni opravila ničesar.

Ko je Urša zvedela, kaj je obetal nje gospod, razsrdila se je kakor obstreljena levica in konec vsemu je bil ta, da je Rokec slovesno zatrdil, da Zajčevi ne pridejo v njegovo hišo.

Drugo jutro že je poslal pismo svojemu prijatelju, polno izgovorov in opravičevanj, zaeno pa obetal, da mu priskrbi za nekoliko dni v bližnji okolici primerno letovišče. Konec svojega pisma je vzdihnil, zadovoljen skoraj sam s seboj, zakaj domislil se je, da bi tudi njemu marsikaj ne bilo pogodu, ko bi imel tujce v hiši.

Nato se je odpravil iskat obetanega letovišča in ga je srečno našel v Balantovi krčmi na Klanecu, dobre pol ure od Šmarja. Tako je skoro vse uredil in za nekaj dni še radoveden ni bil, ali so prišli Zajčevi ali ne.

Vroči dnevi so mu tudi branili, da bi se bil vozil na ljubem svojem kolesu; Uršin obraz pa je imel zopet navadne gube.

III

Ali kako čudno se je hipoma izpremenil Rokec kakih štirinajst dni po zadnjem dogodku! Ne na zunaj, ampak doma med svojimi stenami. Vse je videl, vse grajal, vsako mrvico prahu na mizi, vsak nepravilno postavljeni stol, vsako mrtvo muho na oknu! »Le čedno, le čedno, le čedno, Urša!« veleval je od zore do mraka.

In zakaj vse to?

Zajčevi so dospeli na Klanec in mati in hči sta za nekoliko dni prišli k staremu prijatelju Tinčkovemu.

»Oh, kako imate lepo, kako prijetno!« klicala je stara.

»Oh, tukaj bi hotela zmeraj biti!« šepetala je mlada.

»Oh, vi ste srečen človek, ko živite v tem krasnem kraju!« ponavljala je mati.

»Oh,« vzdihovala je hči, »mi pa v mestu požiramo prah in slab zrak nas obkroža!«

Tinček je tudi posegel v pogovor ter blagroval Rokca, in ta stari mladenič, ki ni bil vajen takega sladkega mestnega govorjenja, sprejemal je vse kakor suho zlato in res mislil, da je vse tako lepo in srečno pri njem, kakor trdijo oni. Začel se je pa ozirati in videl šele sedaj, da ima umazana tla v sobi, da se okna ne zapirajo dobro, da je zid tu in tam okrušen in drugega več.

»Urša, to mora biti drugače!« velel je in sedaj se je začel pravi direndaj po hiši.

Urša se je hotela upirati, toda poučil jo je že prvi poskus, da je vse zastonj.

»Kaj bode, kaj bode?« vzdihovala je zvečer Nejčetu.

»Baba, kaj drugega kot baba! Nisem li pravil,« rogal se je ta, »nisem li trdil, da se še oženi?«

Urše se loti skoro brezupnost.

Tako sta bila tadva že mnogo prej, nego se je Rokec sam domislil kaj takega, trdno uverjena, da mu je Zajčeva Tonica glavo zmedla.

Končno sta pa vendar govorila prav.

Zajčevi so prihajali mnogokrat v gostí k staremu, vedno še mlademu prijatelju, ta pa jih je vozil redno domov na Klancu, in kadar se mu je Tonica prijazno nasmehnila, čutil se je tako srečnega kakor nikdar prej. Tovariši v krčmi so ga dražili in tako je v njem skoro skoro pognala kali resna misel, da bi se oženil; zaeno pa prepričanje, da ga Tonica gotovo vzame.

»Sicer bi ne bili vsi tako prijazni!« dejal si je.

Nekega popoldne sede zopet vsi trije Zajčevi pri njem in čudno je videti, kako veselega lica ponuja Rokec gostom, kar zmore njega kuhinja in klet, in kako srditega obraza hodi Urša okrog stolov, ko menja krožnike.

»Preveč, preveč, vsega preveč,« hiti Tinček, »mi te kar plenimo!«

»Ej, gospodična Tonica, malo še vzemite! In ne pijete tudi ničesar!« govori Rokec in pridno toči kozarce.

»Saj vidite, kako vas slušam!« meni ona in se mu laskavo nasmehne.

»Oj, ti bi bil izvrsten mož, izvrsten soprog!« zakliče Tinček in mu veselo namežikne preko mize.

»Gotovo, gotovo!« reče mati. Tonica pa zre predse na prt, utopljena menda v popolnoma druge misli nego v to, o čemer se govori.

»Jutri pričakujemo tudi mi gostov,« povzame zopet Tinček, »in kakšnih! Na kolesu, na enem kolesu pride vsak! Haha!«

»Hej, to znam tudi jaz!« vzklikne Rokec.

»Ti?« vpije oni.

»Vi?« vzklikneta mati in hči.

»Seveda! Sedaj sem nekoliko počival, toda vozim se na kolesu kakor le kdo!«

»Oj, to je lepo, to je krasno! To je meni po volji!« zakliče Tonica in ploskne z rokami. »Pridite jutri, oj, pridite jutri k nam! Naši gostje vas bodo veseli!«

»Kdo pa so ti!« vpraša Rokec oprezno. Pri tem ne opazi, da Tonica skrivaj odmigne očetu. »Ej, dva trgovca, znanca iz mesta!« reče oni nato.

»Dobro, dobro!« veseli se Rokec.

Ko so nocoj odhajali, niso se hoteli voziti in Kobal jih je spremil dobršen kos pota. Prav po mestno je ponudil Tonicu roko in jo tako vodil pred roditelji po trgu, ne meneč se za to, da so povsod za vsakim oknom tržani iztezali svoje vratove in šepetali zlobne opazke na uho.

Rokcu se je vzbudila nekova junaška srčnost.

»Odločnosti je treba!« dejal si je, ko je molče stopal poleg Tonicice. In ko se mu je zdelo primerno, prašal jo je zdajci: »Kajne, saj ste mi prijazni?«

Tonicu se je zdel ta nagovor in še bolj šepetajoči glas Rokčev nekoliko čuden, toda zavrnila je vesela: »I, seveda, vi ste naš dragi prijatelj!«

Več nocoj Rokec ni mogel govoriti. Ko se je poslovil vrhu hriba, od koder je tekla cesta strmo nizdolu proti Klancu, kjer so stanovali Zajčevi, korakal je silno zamišljen proti domu. Ali še pred trgom je hipoma postal in govoril polglasno predse: »Kar mora biti, mora biti! Oženim se – jutri povprašam!«

In s tem sklepom v prsih pride domov. Tam veli Nejčetu, naj mu prej priskrbi pri Rotarjevi Neži velik šopek cvetic za jutri – Neža jih je imela na vseh oknih – potem pa naj osnaži njegovo kolo, ki že tri tedne počiva v shrambi za prodajalnico.

To sta bila dva čudna ukaza in Nejče se je trudil dalj časa, da ju je spojil; toda izvršil ju je točno.

Po večerji pa, ko se je gospodar že zibal v sladkih sanjeh, stikala sta Urša in Nejče v kuhinji glave, in ko bi ju kdo videl, uganil bi bil takoj, da to ni kaj prida, kar se tu kuha.

Po dolgem posvetovanju se je ločil Nejče.

»Le čakajte, teta, le mene pustite, jaz opravi vse dobro. Rokec bi se juti rad postavil, toda jaz mu napravim, da si oddahne šele

pol ure pod Klancem; potem naj pa svoje kolo na hrbtu nese nazaj k Balantu. Postavljal pa se ne bode jutri in se ne bode!»

»Da se mu le kaj ne pripeti!« deje Urša vendarle nekoliko skrbno.

»Ne bojte se, samo švignil bode s svojim šopkom mimo Tinčkovih, kakor bi bila kuga pri njih!«

»No, ali se mu bodo smejali!«

S tem je bila zarota za nocoj dovršena.

IV

D drugega dne je bilo pri Balantu, kjer so stanovali Zajčevi, jako živahno. Iz mesta sta že zgodaj dopoldne prikolesarila dva čila mlada gospoda in prav dobro se jima je godilo v družbi Tinčetrovih. Pripovedovala sta mnogo novic, ki so prihajale kakor nalašč radovednim letoviščarjem, oddaljenim že več časa od mesta; v zameno sta zvedela, kakšno je življenje na kmetih, kako se je in pije, kaj je drago in kaj poceni. Eden izmed gospodov je venomer sedel ali hodil poleg Tonice in videti je bilo, da je tudi očetu in materi tako prav.

»Oh,« vzklikne Tonica hipoma, »gospoda, danes vaju čaka še posebno iznenadenje! Domačega kolesarja bodeta videla tukaj, samo ne vem res, ali prikolesá, kaj li?«

»Kaj? – Kolesar tukaj? I, kdo je to vendar? V teh hribih?« čudita se oba.

»Le potrpite!«

Toda Tonica vendar pripoveduje o Rokcu šaljivo in nagajivo, zaeno pa prav tako, kakor je ženska navada; v pripovedovanje

vpleta nekoliko besed, kaj naj bi pričale, da ta Rokec vendar ni tako nekaj vsakdanjega in da se tudi ona zanima zanj.

Gospod, ki je sedel vedno poleg nje, vlekel je ramena kvišku in se porogljivo smehljaj; vendar je bilo videti, da ga je ono Tonicino zanimanje dirnilo jako neprijetno.

Potem so govorili o drugih rečeh, izprehajali se zopet, in ko so popoldne počivali pod velikim orehom na koncu hiše, tekla jim je zabava povsem gladko in veselo. Imeli so lep razgled na cesto, ki je tukaj najstrmeje padala proti dolini, v katero je stekla kakor lepa bela kača ter se izgubljala v dalji za nizkimi holmi.

Ob istem času se je Rokec doma kaj slovesno pripravljaj za izlet na Klanec k Zajčevim. Oblekel je temno modro kolesarsko opravo, v kateri se je videl še okroglejši nego sicer, ker se mu je vse tesno prijemalo života, na glavo je del istobarvno nizko čepico, na prsi pa si je pripel dokaj velik šopek, katerega je povila za dober denar Rotarjeva Neža. Tako je bil v dobri uri pripravljen za odhod.

Vtem je imel Nejče mnogo posla s kolesom. Svetilo se je v soncu, kakor da je od samega srebra, toda še vedno je Nejče nekaj popravljaj in prirejal. Ta navihanec je poznal kolo že v vseh njega delih in tudi vedel, kakšna svojstva imajo taki vozovi; popravil ga je bil že nekolikokrat sam in zato se je Rokec lahko popolnoma zanesel, kadar je Nejče pritrdil vprašanju, ali je vse v redu.

Takisto se je zgodilo tudi danes.

»Urša, ne vem, kdaj se vrnem. Z večerjo ni treba čakati!« reče Rokec na stopnicah. Starka zagodrnja nekaj neumevnega, Kobal pa že stoji pri kolesu. Zapenja si le še rokavice.

»Vse v redu, Nejče?«

»Mislim, da je!« zavrne le-ta, in ako bi gospod Rokec ne bil tako razburjen, čudil bi se temu odgovoru, zakaj sicer je Nejče

klical vse mogoče na pomoč in pričo, da je vse tako v redu, kakor le more biti.

»No, pa pojdimo!« reče trgovec zadovoljno in skoči v sedlo, dočim zapelje kolo skozi velika vrata z dvorišča na cesto.

»Cink, cink, cink!« zapoje zvonček, ko se sosedov deček hitro ne ogne s ceste; vtem pa tudi že kolo izgine za ovinkom.

»Nejče, kaj si mu naredil?« vpraša Urša skoro plaho izza ogla.

»Nič, prav nič, samo pri Balantu ne ostane!« nasmehne se zviti rokovnjač in zapre vrata na dvorišču.

Rokec kolesá veselo, vendar pa nekoliko tesnega srca, po gladki cesti, ki je tukaj na lahko napeta do kakih pet minut pred Balantovo hišo, kjer pada v strm klanec, ki je ravno pri Balantu najhujši in se potem še daleč izteza nizdolu v ravnino. Tukaj je treba paziti na kolo in oprezno ravnati z zavornico, ki se zgoraj z majhnim vodom pritiska na kolesno platišče in tako ravna kolo, kakor si kolesar želi.

Dejali smo, da je bil Rokec razburjen in da mu je bilo zaeno tesno pri srcu. Kaj li ne? Važno je bilo zanj, kar je namerjal danes. Danes se treba pokazati gospodični Tonicu v najlepšem svitu in potem ni dvojbe, da ga rada vzame.

V teh globokih mislih izprva pozabi, da je že privozil do klanca, in kolo začne silno hiteti naprej. Zapazivši to, dvigne noge raz stopali in jih iztegne predse kakor vajeni kolesarji na vožnji nizdolu, ko jih že strmina sama goni naprej. Zaeno prime za vod ob zavornici in pritisne.

Ali strah in groza! Zavornica ne prime platišča in kolo hiti neznano hitro proti klanecu. Rokec prebledi in ves preplašen zaman skuša ujeti stopali z nogami. Takoj spozna veliko nevarnost.

»Ubijem se, če kam priletim!« vzdihne in pritisne vod iznova, da bi skoro izgubil ravnotežje. Toda zastonj! Zavornica ne gre na platišče.

Vtem se vozi ubogi snubač vedno hitreje. Godi se mu kakor vozniku, ki na železnici vozi parni stroj in kateremu le-ta hipoma odpove. Smrt, pogubljenje vidi pred seboj. In če tudi ne to? Tam blizu, pol kilometra pred njim ali bolje pod njim, beli se stena Balantove hiše izza zelenja; oj tam ga sedaj pričakujejo, tam ga bodo videli, kako smukne mimo njih, in, oh, strah in groza: tam se pričinja najhujši klanec! Ustaviti se ni mogoče, in ako pade in se zadene ob steno, tedaj mu je smrt skoro gotova! In tam dalje doli – nikjer postanka, nikjer do globoke ravnine! Akotudi srečno dospje tja dol, kdaj privleče voz nazaj v ta breg; gor kolesati ni moči, potem pa še ta smeh, te šale! In še dva tuja kolesarja sta tukaj!

Vse to šumi in vrši po Rokčevi glavi, vendar moramo reči na njega čast, da ne izgubi niti telesnega ravnotežja niti – pameti.

»Kje je kaj mehkega?« vzdihne, ko je že dobrih sto korakov pred Balantom; družba pod vrhom ga je ugledala in strahom zapazila, kako divje se vozi.

»Je li zblaznel?« zakličeta mlada gospoda kolesarja in vsi skočijo kvišku.

Vtem pa tudi Rokec, ki sedaj ni mislil niti na družbo ni na smeh, ampak samo na nevarnost in na »kaj mehkega«, kamor bi bilo moč zavoziti – vtem je ugledal v predoru med družbo in hišo, tam zadaj na Balantovem dvorišču nekaj visokega, temno rjavega. Brezupnega in upajočega srca je ljuto zasukal ročico na kolesu, šinil kakor strela mimo prestrašene družbe na dvorišče, naravnost proti onemu temno rjavemu kupu – Balantovemu gnojšču. Kolo se zarije v kup, ubogi Rokec pa zleti, dvakrat se preobrnivši v zraku, preko kupa, kakor bi ga ustrelil iz topa, in potem začujejo prestrašeni gledalci le glasen in čapatoč »štrbonk«!

Rokec je padel z glavo naprej v globoko gnojnično jamo.

Kravji pastir je prvi pri njem in ga postavi na suho. Siromak se stresa in sopiha, v levici pa drži nekaj čudnega, razmršenega, s česar kapljajo sveži sledovi te neprostovoljne kopeli.

Vse vprek kriči in nihče ne more več zadrževati smeha. Umevno je, da so vsi hodili v precejšnjem polkrogu okrog nesrečneža.

»I, kaj pa imate v roki?« vpraša Tonica, držeč žepni robec pred nos.

»To je, to je za – vas, gospodična!« deje Rokec in moli Rotarjeve Neže šopek predse.

»No, lepa hvala!« zavrne ona

»Gospod, vi ste nesramni!« zakliče kolesar, ki ves dan ni izpustil Tonice.

»Kdo pa ste vi?« vpraša Kobal jezno.

»To je moj ženin!« zavrne ga Tonica jezično.

Rokec bi vtem najrajši iznova padel v gnojnico.

Daljšega razgovora ni bilo, zakaj naš junak je izginil s kravjim pastirjem na Balantov pod in družba pod orehom, ki ni mogla iz tihega smeha, videla je le, kako je pastir škafoma nosil vodo v tiho shrambo, kjer si je poiskal Kobal svoje zavetje.

Od tod ga ni bilo na dan; v pozni noči šele se je peljal na Balantovem vozu domov, ves opravljen v krčmarjevo deloma hodno obleko. Poleg sebe je imel nesrečno kolo in debelo culo, ki je še vedno pričala o njega nezgodi.

Kaj naj še povem?

Da je hudobnega Nejčeta še tisti večer zadela zaslužena kazen.

Domov prišedši, preiskal je Kobal kolesno zavornico in našel žebelj, katerega je očitno zla roka zataknila pod pero, ki drži zavornico; zato je ni bilo moči pritisniti na platišče.

Kdo drug bi bil to storil kakor Nejče? Tisti večer še je moral iz hiše. Da ni morala Urša za njim, prihajalo je od tod, ker Rokec o nje sokrivdi ni bil prepričan in ker je je bil prenavajen.

»Je li naš junak še vedno – samec?« vpraša menda kdo ali katera.

Vedno še in sedaj trdi celo večkrat nego prej, »da je bolje, ako ostane človek – tako«.

